

Väitösikkuna

Reijo Kupiainen

Suomalais- ja virolaisnuorten kielletyt kuvat

Karolina Kiil:

Kielletyt kuvat. Suomalais- ja virolaisnuorten piirtämällä esittämät kielletyt aiheet, Taideteollinen korkeakoulun julkaisusarja A 97, Taidekasvatuksen osasto, 2009. (275 s.)

Kouluun liittyvän visuaalisen kulttuurin tutkimuksessa on viime aikoina korostettu usein koulun kuva- ja mediakulttuurin eroa lasten ja nuorten omaehtoisesta kulttuurista. Eron teko tiivistyy erityisesti ajatuksen koulun tavoitteista ja niin sanotuista koulun media- ja kuvallukutaidosta erotuksena koulun ulkopuolisesta vastaavasta lukutaidosta. Koulussa opitaan tiettyjä toimintatapoja ja lukutaidon käytäntöjä koulua varten. Kärjistyimminkin tämä tulee esille suorina kieltoina, mitä koulussa ei saa tehdä.

Karolina Kiil lähestyy aihetta väitöskirjassaan juuri kielletyn käsitteen kautta. Ajatuksena on, että visuaalinen esittäminen jäsenyy sellaista aihealuiden kautta, joita ei saa koulussa tuoda esille. 'Kielletty' ei kuitenkaan koske yksinomaan koulua vaan laajemmin yhteiskuntaa ja sen normeja.

Kiilin lähtökohta on varsin omakohtainen. Hän on kotoisin Virossa ja kokenut lapsuudessaan Neuvosto-Viron poliittiset ja moraaliset kieltoikäntännöt. Muuttaessaan Suomeen Kiil huomasi kuitenkin kieltoikäntäntöjen jatkuvan, joskin mekanismi näytti erilaiselta.

Väitöskirjatutkimuksessaan Kiil tarkastelee kiellettyjä kuva-aiheita 13–17-vuotiaiden suomalais- ja virolaisnuorten peruskoulun kuvataideopetuksessa. Kiil hyödyntää työssään monipuolisesti sekä laadullista että määrällistä tutkimusaineistoa visuaalisen etnografian ja vertailututkimuksen hengessä.

Kiil pohjustaa tutkimuksensa empiiristä osaa laajasti taiteenfilosofisella, tieteenteoreettisella ja yhteiskunnallisella tarkastelulla. Kiil ei takerru mihinkään teoreettiseen viitekehykseen, vaikka puhuukin fenomenologisesta otteesta. Viitteet eri-

lasiin teoriaperinteisiin ovat enemmän implisiittisiä. Selkeimmin viitteet ovat esillä taidekasvatus-tutkimuksen esittelyssä. Merkillepantavaa on, että varsinkin suomalaiset tutkijat ja taidekasvattajat ovat merkittävässä roolissa. Sen sijaan virolaisia lähteitä ei muutamaa käännöstä lukuun ottamatta ole. Eikö Virossa ole taidekasvatuksen tutkimusperinnettä?

Metodiset valinnat tuottavat kirjaimellisesti kuvaa kielletystä. Aineisto on suuri, 186 oppilasta, joista kertyi 486 aihemerkintää ja 1100 esitystavan merkintää. Lisäksi aineistossa on seitsemän opettajan haastattelut. Ideaalisen konstruktioksi kutsumassaan menetelmässä Kiil käy lävitse 82 oppilaiden piirtämää kuvaa. Tutkimuksessa toteutettu assosiativinen keskustelu kuvien kanssa laajenee nuorten elämismaailmaa, koulupedagogiikkaa, kuvataideopetusta ja laajemmin kulttuuria koskeviin huomioihin. Kiil kiinnittää huomiota erityisesti koulussa ja kulttuuriyhteisössä vaikuttaviin nuoriin kohdistuviin vaatimuksiin, velvoitteisiin ja vaikutteisiin. Näitä tuottavat sekä yhteiskunnan moraalikäsitteet että kaupallinen mediakulttuuri.

Kiil paneutuu kirjassaan erityisesti kuva-analyysiin, joka tuottaa parhaimmillaan oivalluksia ja kulttuurikriittistä keskustelua kielletystä ja nuorten tavoista ymmärtää kielletty kuva-aihe. Nuoret tarjoavat meille aikuisille takaisin 'omat kuvamme' muuntuneessa ja osin tunnistamattomissa muodoissa. Kiil osoittaa, että niin sanotun lukutaidon dilemman lisäksi kulttuurissa vallitsee piirustus- ja ilmaisutaidon dilemma: opetamme lapsille ja nuorille ilmaisemisen taitoja mutta samalla haluamme kahlita ne sopivaan muotiin huomataksemme vain hallinnan mahdollisuuden.

Kiil on jakanut nuorten tuottaman kuva-aineiston seitsemään aiheeseen, jotka ovat päihteet, väkivalta, kuri, seksi, kuvaoppi, torjutut ja söpöt. Suurin ryhmä kuva-aineistossa olivat päihteet (35 %) ja pienin söpöt (2 %). Aiheet ovat luonnollisesti päällekkäisiä ja siksi prosenttiosuudet vain viitteellisiä. Esimerkiksi osa seksikuvista voitaisiin sijoittaa väkivaltakuviin ja päinvastoin. Kuva-aiheet tuovat esiin yllättäviäkin piirteitä, mikä osoittaa että kielletty ei kuitenkaan ole selvärajainen käsky koulun kuvataideopetuksessa.

Vertailussa Suomen ja Viron välillä näyttäytyy merkittäviä eroja. Aineisto ei kerro erojen syytä, mutta Kiil pyrkii tavoittamaan niitä maiden historiallisesta ja yhteiskunnallisesta sekä koulukulttuuriin liittyvistä eroista. Aiemmin vertailua suomalais- ja virolaislasten kohdalla on tehty vähän.

Kulttuurierojen lisäksi Kiilin vertailu ulottuu sukupuolten välille. Lopputulos on, kuten Kiil toteaa, että *”kahden maan aihepainotuksien erot ovat suuremmat kuin sukupuolivertailussa nähtävät aihepainotuserot”* (s. 224). Kiil tuo esille, että suomalaisnuoret esittävät kielletyiksi aiheiksi virolaisnuoria enemmän erityisesti seksiin ja väkivaltaan liittyviä kuvia, virolaiset puolestaan enemmän kuriin ja kuvaoppiin liittyviä kuvia. Merkillepantavaa oli myös, että suomalaisnuorilta puuttuivat poliittiset aiheet kielletyinä. Tyttöillä korostuivat päihtheisiin, kuriin ja kuvaoppiin sekä torjutut-ryhmään liittyvät kielletyt kuva-aiheet. Suomalais- ja virolaispoikien esittämät kielletyt aiheet erosivat kuitenkin

eniten toisistaan. Suomalaispojilla ilmeni esimerkiksi väkivalta-aiheissa kovempaa kuvastoa kuin virolaisilla, jotka esittivät kuvissaan enemmän ympäristötuhoja.

Tutkimus ei selvitä sitä, miten nuoret valitsivat kuva-aiheensa tai mitä he kielletyllä ymmärsivät. Joistakin kuvaesimerkeistä on vaikea ymmärtää sen ylipäättään olevan kielletty. Eikö esimerkiksi koulussa saa todellakaan tehdä kuvia ympäristötuhoista tai aiheesta, jonka Kiil on luokitellut söpöiksi kuviksi?

Kiilin haastatteluissa myös kuvataideopettajat tuntuivat olevan ymmällään nuorten mielestä kielletyistä aiheista. Opettajien haastattelut nostavat esiin juuri nuorten ja opettajien väliset erot kielletyn ymmärtämisessä. Kielletty kuva-aihe ei sittenkään ole itsestäänselvyys, vaan määrittynyt moninaisessa kulttuurin, moraalien, kaupallisuuden, politiikan ja pedagogiikan vyyhdissä taidetta unohtamatta.

Tutkimus osoittaa, että kuvataideopettaja on ehkä enemmän kuin minkään muun kouluaineen opettaja jatkuvasti eettisten ja moraalisten pohdintojen edessä ja joutuu tunnustelemaan oppilaiden elämämaailman herkkiä liikkeitä. Oppilaat ovat luokassa lihaa ja verta, eivät vain opetuksen objekteja. Oppilaiden elämämaailma näkyy heidän ilmaisussaan ja tavassaan tehdä kuvia. Kysymys kielletystä nostaa siis esille laajemmin pohdintaa koulukulttuurista ja myös kuvataideopettajien koulutuksesta.

Yrjö Sepänmaa

Itselliset

Minna Haveri:

Nykykansantaide, **Aalto-yliopisto/Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 102, Maahenki, Helsinki, 2010. (275 s.)**

Niin kauan kuin taiteella on ulkoraja, jos kohta hämära ja tulkinnanvarainen, on myös rajan takainen, ei-taide. Taiteella on ulkopuolellaan heijastuksensa tai varjonsa, metaforinen taide, oli tämä luonnon, eläinten, lasten tai originellien työtä. Se kaikkineen voidaan ajatella toiseksi taiteeksi. Yhtä lajia, nykykansantaiteeksi nimeämäänsä, tutkii taiteen maisteri Minna Haveri väitöskirjassaan *Nykykansantaide*.

Kysymys ei ole vain teoista ja teoksista vaan rakenteellisista vastaavuuksista. Luonnon ja ympä-

ristön osalta meillä on taideinstituutiota muistuttava ympäristöinstituutio, esteettinen järjestelmä tekijöineen, teoksineen ja yleisöineen, mutta myös näitä ylläpitävät koulutus, museot, kritiikki ja tutkimus. Tässä sellaista ei ole, minkä voi sitten tulkita eduksi tai haitaksi.

Nykykansantaide on usein, mutta ei aina karkeatekoista; melkein aina se on esittävä, mutta kohde voi olla mielikuvituksellinen; usein se on groteskilla tavalla humoristista; se on pikemmin kokonaisuuksia ja ympäristöjä kuin yksittäisteok-